

تاریخ جهان

سهمگین ترین جنگ تاریخ بشر با یک میلیون قربانی

رکورد شلیک ۴۰ میلیون گلوله توپ در «وردن»

روز اول اسفندماه سال ۱۲۹۴، در میانه جنگ جهانی اول، جنگی سخت نزدیک «وردن»، شهری کوچک در شمال شرقی فرانسه، آغاز شد؛ نبردی خونین بین نیروهای فرانسوی و آلمانی که حدود ۱۰ ماه ادامه یافت و بالاخره در ۲۷آذر ۱۲۹۵ با شکست قاطع آلمان به پایان رسید. مورخان نبردوردن را سهمگین‌ترین نبرد تاریخ بشر می‌دانند. تلفات این جنگ ۱۰ ماهه، چیزی حدود یک میلیون نفر بود؛ فرانسوی‌ها و آلمانی‌ها، این تلفات را تقریباً با المناصفه تقسیم کردند؛ فرماندهی فرانسوی‌ها بر عهده ژنرال پتن بود و ژنرال فالکنهاین، ارتش آلمان را جنگ هدایت می‌کرد. آلمانی‌ها قصد داشتند با عبور از وردن، به قلب فرانسه نفوذ و پاریس را تصرف کنند. در واقع وردن برای آن‌ها در حکم دروازه اصلی ورود به پایتخت فرانسه بود.

■ آغاز حمله

حمله، ساعت هفت و ۳۰ دقیقه صبح روز اول اسفندماه ۱۲۹۴ آغاز شد. هزار و ۳۰۰ آتشبار و توپ آلمانی، استحکامات سه لشکر ارتش فرانسه را به طول ۱۵ کیلومتر، در سنگرهای راهبردی وردن، ۹ ساعت زیر آتش گرفتند؛ اما فرانسوی‌ها دوام آوردند. به این ترتیب، جنگ ادامه یافت و طی آن ۴۰ میلیون گلوله توپ بین طرفین رد و بدل شد. به‌تدریج و تا اوایل تابستان ۱۲۹۵، مقاومت فرانسوی‌ها دروردن، توجه دنیا را به خود جلب کرد. انگلیسی‌ها که در جنگ جهانی اول متحد فرانسه بودند، یگان‌های خود را برای حمایت از خط وردن به این منطقه اعزام کردند. به‌تدریج، تراکم نیرو در این جبهه راهبردی بالا رفت؛ آلمان حدود ۵۰ لشکر و فرانسه ۷۵ لشکر را به صورت گردشی، در وردن به کار گرفتند. از نیمه دوم جنگ، فناوری‌های کشتار جمعی نیز وارد معر که شد. آلمان‌ها از گاز کلر در محدوده وسیعی از جبهه وردن استفاده کردند که بخش مهمی از تلفات فرانسه مربوط به آن بود. مورخان معتقدند که شکست آلمان‌ها دروردن، سرآغاز شکست آن‌ها در جنگ جهانی اول بود. این شکست را باید تحقیری سنگین برای ژرمن‌ها به حساب آورد. آن‌ها نتوانستند وارد خاک فرانسه شوند و پس از پایان جنگ نیز، ناچار به واگذاری بخشی از خاک خود به فرانسوی‌ها شدند. آلمان‌ها این شکست را در جنگ جهانی دوم جبران کردند؛ پاریس زیر چکمه سربازان هیتلر لگدکوب شد و ژنرال پتن، فاتح نبردوردن، پای قرارداد تسلیم بدون قید و شرط فرانسه به آلمانی‌ها را امضا کرد!

جواد نوائیان رودسری – عوامل متعددی در طراحی و اجرای کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ نقش داشت که پرداختن به همه آن‌ها، در یک نوشتار ممکن نیست. صرف‌نظر از تأثیر اقدامات دکتر مصدق در ماه‌های پایانی نخست‌وزیری اش، از جمله انحلال مجلس که در روند اجرای کودتا نقش مهمی داشت، در بار و سفارتخانه‌های آمریکا و انگلیس نیز، صحنه‌گردان‌های اصلی ماجرای کودتا بودند؛ شاه می‌خواست به حکومت مستبدانه مدنظر خود دست پیدا کند و آمریکایی‌ها هم می‌خواستند جایای خود را در ایران، سرزمین نفت‌خیز خاور میانه، محکم کنند؛ انگلیسی‌ها هم در تکاپو بودند تا لقمه چرب و شیرین از دست‌رفته‌را، دوباره فراچنگ آرند. برخلاف آن‌چه برخی مورخان ادعا می‌کنند، ساختار اجرایی کودتای ۲۸ مرداد، چندان پیچیده نبود؛ این‌را می‌توان از کم هزینه‌بودن آن دریافت؛ کر میت روز ولت پنج میلیون دلار برای ساقط کردن حکومت مصدق به ایران آورد و دست‌آخر، ۹۰۰ هزار دلار از این مبلغ اضافه آمد و به دولت زاهدی واگذار شد؛ بنابراین، کودتایی که چنین ارزان اجرا می‌شود و خرج زیادی روی دست طراحانش نمی‌گذارد، نمی‌تواند الگوی چندان پیچیده‌ای داشته‌باشد. وجه دیگر این مسئله را می‌توان در شخصیت عوامل اجرایی کودتا دید؛ لئمن‌ها و ارادلی که می‌شد آن‌ها را با ثمن‌بخش راضی کرد و به میدان کشاند؛ نان‌بدنام از محلات معلوم الحال و چاقوکش‌هایی که به دنبال اسم و رسم و پول بودند، هزینه زیادی برای طراحان کودتا بر نداشتند. شاید بد نباشد در شصت‌وهفتمین سالگرد این رویداد غم‌انگیز، نگاهی به شبکه‌ای بیندازیم که طراحان از آن برای اجرای کودتا استفاده کردند.

■ شبکه‌های مرتبط با سفارت

ریچارد کات، مأمور مشهور سیا در ایران سال ۱۳۳۲، طی گفت‌وگویی با خبرنگار نیویورک تایمز در باره عوامل فعال در کودتای

قمه‌کشی گنده‌لات‌ها به افتخار شاه‌وسفارت آمریکا!

صدها لات و چاقوکش و ۲۵۰۰ روسپی، همه عوامل اجرایی کودتای ۲۸ مرداد را تشکیل می‌دادند

۲۸ مرداد ۱۳۳۲ – شعبان جعفری (دوم از چپ) و دار و دسته‌اش مقابل خانه دکتر مصدق

۲۸ مرداد گفته‌است: «گروه‌های خیابانی با کمک یک شخص متنفذ که دوست ماست، سازمان داده‌شد.» شاید اشاره کاتم در این گفت‌وگو به شاپور ریپوتر، مأمور ارشد ام.آی.۶ در ایران باشد. ریپوتر نقش مؤثری در انتخاب و جذب اوپاش برای راه‌اندازی آشوب‌های ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ داشت. واسطه‌های او می‌توانستند با سردهسته‌های اوپاش در تهران، قرارو مدار بگذارند. برادران رشیدیان به‌عنوان محوریت این تدارکات شوم، فعال بودند؛ سیف‌ا...، اسدا... و قدرت...، فرزندان حبیب‌ا... رشیدیان که داستان وابستگی او به سفارت بریتانیا از دوره قاجار شهرت داشت. آن‌ها در جریان جذب اوپاش برای سفارتخانه‌های انگلیس و آمریکا، نقش کاتالیزور را ایفا می‌کردند؛ زبان گنده‌لات‌ها را می‌شناختند و می‌دانستند چطور باید آن‌ها را رام کرد و در مسیر دناخواه حرکت داد. برخی از پژوهشگران و مفسران انگلیسی، مانند بریان لپیینگ، از یک‌ونیم میلیون لیره به عنوان دست‌خوش انگلیس به برادران رشیدیان، پس از به‌نتیجه‌ر سیدن کودتای ۲۸ مرداد سخن

■ دار و دسته گنده‌لات‌های اشرف پهلوی

بخش مهمی از عوامل اجرایی کودتا در خیابان‌های تهران، توسط عوامل دربار جذب شدند. افزون بر شعبان جعفری که هم با سفارت و هم با دربار مرتبط بود، افراد دیگری مانند پری آژدان قزی، یکی از گردانندگان محله فواش در تهران نیز، با دربار ارتباط مستمری داشت. حسین فیر دوست در خاطراتش آورده‌است که این افراد، با اشرف

مرتبط بودند و البته با واسطه برادران شاه، سهم خود را از پول کودتا دریافت می‌کردند. جالب این جاست که شعبان جعفری، مشهور به «شعبون بی‌مخ»، تا ساعت سه بعدازظهر روز کودتا، در زندان به‌سر می‌برد و از همان جا، با واسطه آژدان قزی، با دار و دسته خود ارتباط داشت. با دستور اشرف و با مدیریت غلامرضا پهلوی، اوپاش دیگری هم وارد میدان شدند؛ ملکه اعتضادی که مانند پری آژدان قزی مسئولیت محله فواحش تهران را برعهده داشت، یکی از این افراد بود که ماجرای عرب‌ده کشیدنش روی حبیب شهربانی و تهییج اوپاش برای آشوب و بلوا، مشهور است. در کنار این‌ها، الواطی مانند امیرموبور، حبیب سیاه و برادران عباسی، مشهور به «هفت کچلون» نیز، فرصت استفاده از پول کودتا را پیدا کردند. گنده‌لات‌های تهران با دریافت مواجب بیشتر، پای بقیه‌همپالکی‌های خود را وسط کشیدند. خیابان‌های تهران، در ساعات بعدازظهر روز ۲۸ مرداد، در قُرُق امثال رضانی‌خی، باقر کیل، ناصر جیگرکی، کبری گنده و ضغری غوله بود! همه این افراد، زیر شبکه دربار به حساب می‌آمدند. شعبان جعفری در خاطراتش به‌چگونه آژاد شدنش از زندان اشاره می‌کند و می‌گوید: «یادمه دیدم تیمسار خلعتبری، معاون شهربانی بود اون موقع، تیمسار خلعتبری و بیوک صابر و ... اومدن زندان و گفتن زاهدی، جعفری رو می‌خواد. منور داشتن بردن بالای شهر بانی ... مام رقتیم اونجا. تار سیدیم زاهدی بغل وا کرد، مام رقتیم بغل تیمسار و ... گفتیم قربان رفقام زندان هستن. رئیس زندان رو صدا کرد و گفت: اینا رو بده دست این برن. ۱۰ به این ترتیب، شبکه دربار، مرکب از حدود دو هزار و ۵۰۰ فاحشه و صدها لات و چاقوکش، روز ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، به خیابان‌های تهران ریختند و حدود ساعت ۱۷، خود را به خانه‌د کتر مصدق در شمال شهر رساندند و آن‌جا را تصرف و غارت کردند. این‌که چرا مانند دوزور قیل از آن، مردم برای حمایت از نخست‌وزیر وارد میدان نشدند، موضوعی است که باید در فرصتی دیگر به آن پرداخت.

ماجرای خوک‌های پدر سوخته‌وشکارهای رَم کرده!

سه‌شنبه ۷ ربیع‌الثانی ۱۳۰۶* – صبح از خواب برخاستیم. هوا صاف و آفتاب بسیار [بود]. هوای خوبی مثل روزی نبود. سوار شده و رانندیم برای گوگ‌داغ. اکبر خان و نایب هم با ما بودند. میرزا عیدا... هم بود. قدری که رانندیم چند کبک بسیار بزرگ که تازه از بیلاقی آمده بودند، از جلوی ما بلند شده، افتادند دره آن طرف. یک کبک را روی زمین؛ یکی را روی هوا زدیم. رانندیم تا آمدیم سر ماهورهای عَسَلک. اصلاً وضع شکار خوب نیست. این جاها همیشه دویست و سیصد و چهار صد شکار می‌آمد و می‌رفت، ولی حالا یک دانه

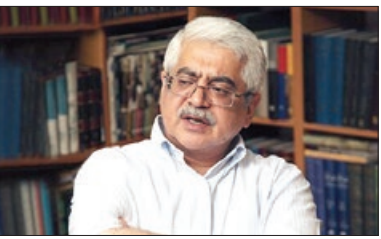
۱۳۰۱آذر

اندیشه‌های فاضل

۷ دیدگاه تاریخی

پاسخ استاد عیدآ... شه‌بازی به پرسش خراسان درباره کودتای ۲۸ مرداد

مصدق، قربانی تصمیم مشترک چرچیل و آیزنهاور

استادعیدآ... شه‌بازی، تاریخ‌پژوه برجسته‌نام‌آشنا، به پرسشی درباره چرایی وقوع کودتای ۲۸ مرداد پاسخ داد. وی در جواب این سوال خراسان که چه عاملی را به عنوان مهم‌ترین عامل کودتا و سقوط دکتر مصدق می‌داند، اظهار کرد: «دکتر مصدق مایل به اقدامات قاطع علیه نهاد سلطنت نبود و تصور می‌کرد با تهدید کردن غرب به احتمال غلبه کمونیسم بر ایران، می‌تواند از آنان امتیاز بگیرد. ایجاد هراس از کمونیسم، منجر شد به تصمیم مشترک آمریکاو بریتانیا برای ساقط کردن مصدق در دولت‌های چرچیل و آیزنهاور. [از دیگر عوامل مؤثر در این ماجرا]، اختلافات و تشتت داخلی از اوایل سال ۱۳۳۲ [بود] که به کودتا منتهی شد. شبکه‌های مخفی [هم‌آدر ایجاد و تشدید این تشتت داخلی، نقش جدی داشتند؛ به‌ویژه با ربودن و قتل سرتیپ افشارطوس که شروع عملیات کودتا ست.»

تاریخ مشهد

چهار باغ، محله ۶۰۰ ساله مشهد

نوائیان – محلات بزرگ و شش‌گانه شهر مشهد، درون خود به محلات جزئی‌تری تقسیم می‌شدند که به مرور زمان، نام و یاد بسیاری از آن‌ها، فراموش شد و تنها چند عنوان محدود که یادآور گذشته باشکوه آن محلات است، باقی‌ماند. محله چهار باغ مشهد که در دل محله سرشور قرار داشت و بعدها در دوره صفویه قسمت‌هایی از آن در محله بالاخیابان قرار گرفت، یکی از این محلات جزئی است که روزگاری دارالحکومه شهر مشهد در آن قرار داشت. بانی این محله که به سبب باغ‌ها و قنات‌های جاری در آن، محله‌ای اعیان‌نشین محسوب می‌شد، شاه‌رخ، فرزند تیمور گورکانی است. طبق گزارش متون تاریخی، حدود ۶۰۰ سال قبل، در سال ۷۹۷ خورشیدی (۱۲۱۱ ه‍.ق) هنگامی که شاه‌رخ برای افتتاح مسجد گوهرشاد به مشهد آمد، دستور داد تا طرح محله‌ای زیبا و سرسبز را در غرب حرم رضوی بریزند و به این ترتیب، محله چهار باغ شکل گرفت و شهرت یافت. چهار باغ در دوره‌های بعد نیز، مرکز فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی شهر مشهد بود.

آگهی دعوت مجمع عمومی عادی بطور فوق‌العاده سالیانه نوبت دوم

شرکت تعاونی مسکن کارکنان و اساتید جامعه الزهرا (س) (ثبت ۱۴۵۷۵)

بدینوسیله از کلیه اعضای شرکت تعاونی دعوت بعمل می‌آید در جلسه مجمع عمومی عادی بطور فوق‌العاده سالیانه نوبت دوم شرکت تعاونی مسکن کارکنان و اساتید جامعه الزهرا (س) در روز پنج شنبه ۹۹/۰۶/۱۳ رأس ساعت ۱۱ در محل سالی اجتماعات بیداری اسلامی، واقع در بلوار بوعلی، جامعه الزهرا(س)، حضور بهم رسانند.

دستور جلسه:

- ۱- قرائت گزارش هیئت مدیره توسط مدیرعامل.
- ۲- قرائت گزارش بازرس قانونی.
- ۳- طرح و تصویب صورتهای مالی سال مالی ۹۸.
- ۴- طرح و تصویب بودجه پیشنهادی سال مالی ۹۹.
- ۵- انتخاب بازرس برای مدت یکسال.
- ۶- طرح و انتخاب روزنامه جدید جهت درج آگهی های مجامع عمومی و همچنین روزنامه علی البدل.
- ۷- طرح و تصویب افزایش سرمایه.
- ۸- تعیین و تصویب حقوق، مزایا و پاداش هیئت مدیره و آیین نامه مربوط به آن.

اعضای محترم برای اعطای وکالت برای شرکت در جلسه می توانند تا تاریخ ۹۹/۰۶/۱۳ با در دست داشتن مدارک خود به دفتر شرکت تعاونی مراجعه نمایند. (حضور همزمان عضو و وکیل در دفتر شرکت تعاونی جهت اعطای وکالت برای شرکت در مجمع الزامیست).

ضمناً اعضایی که قصد اعلام کاندیداتوری برای سمت بازرسی دارند نهایتاً ظرف مدت یک هفته از چاپ آگهی جهت ارائه مدارک به دفتر شرکت تعاونی مراجعه نمایند.

ویژه

آکوارיום شهری قم؛ پدیده‌ای گردشگری و فرصتی مهم در سرمایه‌گذاری و تحقق نشاط اجتماعی است

حمیده زند - پروژه آکوارיום شهری قم، یکی از فرصت های تعریف شده در جذب سرمایه‌گذار است و با توجه به شش‌شنبه و یکشنبه های این طرح، بزرگ‌ترین پروژه آکوارיום در سطح کشور به شمار می‌رود، در واقع آکوارיום شهری قم؛ پدیده‌ای گردشگری و فرصتی مهم در سرمایه‌گذاری و تحقق نشاط اجتماعی است. این پروژه در بلوار پیامبر اعظم(ص) در ۱۰ هزار متر مربع و با بیش‌بینی ۱۰۰ میلیارد تومان با زمان‌بندی ۳ ساله چشمانی شده، بلوار پیامبر اعظم(ص) در محدوده‌ای به طول ۷ کیلومتر نیز از جمله فرصت‌های مهم در جذب سرمایه‌گذار با توجه به احداث مجتمع‌های تجاری و هتل‌های ۴ و ۵ ستاره در مسیر حرم مطهر حضرت معصومه(ع) تا مسجد مقدس جمکران است، و فعلاً مشگل کبری یک پدیده گردشگری در این مسیر، جذابیت‌های زیادی را برای شهروندان و زائران به همراه دارد. پروژه آکوارיום قم یکی از ظرفیت‌های ارزشمند در توسعه فضاهای تفریحی و نشاط اجتماعی است که علی‌رغم اعلام آمادگی سرمایه‌گذار خارجی و پیمانکار، با توجه به شیوع کرونا به تعویق افتاد. اما همچنان یکی از فرصت‌های بسیار ارزشمند در سرمایه‌گذاری به شمار می‌رود و می‌تواند پهنه‌های اقتصادی خوبی را در بلوار پیامبر اعظم(ص) در جنب گردشگر فراهم کند و حتی با وجود افزایش هزینه‌های اجرای پروژه‌ها با توجه به نوساناتی که در سالهای اخیر شکل گرفته. همچنان یک پروژه مهم اقتصادی است. در روند اجرای این پروژه بزرگ، مباحثی چون مشارکتی بودن مدیریت شهری با سرمایه‌گذاران مطرح است. هر چند به دلیل جذابیت‌هایی که دارد با رویکرد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در جهت اشتغال‌زایی و رونق اقتصادی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. ساخت بزرگ‌ترین آکواریموم شهری کشور در قم، با توتلی به طول ۱۸۰ متر و حجم مخزن ۱۴ میلیون لیتری، فضایی زیبا و با نشاط در پیوند با طبیعت و محیط زیست را رقم می‌زند و حتی با وجود انواع ماهی‌های زینتی و جانوران آبی، می‌تواند به عنوان فضای آموزشی و تفریحی ویژه دانش‌آموزان نیز مورد توجه قرار بگیرد. در سطح جهان نیز آکواریموم‌های بسیار عظیم، هزاران گونه آبی را در دل خود جای داده و در معرض دید گردشگران قرار داده‌است و از پدیده‌های مدرن گردشگری دارای مخازن نمایشی گسترده و شرایط پیچیده در نگهداری آبزیان به شمار می‌روند. همچنین این پروژه تجزبات خوبی را در شهرهایی همچون اصفهان پشت سر گذاشته است و قم در قبال قابلیت نمایشی شان دارد.

نخستین آکواریموم‌های شهری در اواسط قرن نوزده در اروپا به